

WITOLD MARCÓŃ

Wydział Filologiczno-Historyczny

Akademia im. Jana Długosza

Częstochowa

Polscy duchowni katoliccy w Sejmie Śląskim

Streszczenie: W autonomicznym Sejmie Śląskim pierwszej kadencji w latach 1922-1929 zasiadało dwóch polskich duchownych katolickich. Byli to ks. Eugeniusz Brzuska i ks. Karol Mathea. W swej działalności politycznej opierali się oni o statut organiczny określający ustrój województwa śląskiego. Odegrali ważną rolę w pracach legislacyjnych, a także jako działacze polityczni, społeczni i duszpasterze.

Słowa kluczowe: autonomia śląska, duchowny, ksiądz, poseł, Sejm Śląski, statut organiczny.

Sejm Śląski powołany został w oparciu o Ustawę Konstytucyjną Sejmu Ustawodawczego z dn. 15 lipca 1920 r., w której zawarto statut organiczny województwa śląskiego. Przewidziano w nim nadanie województwu szerokiej autonomii, w tym powołanie jednoizbowego parlamentu¹. Regionalny parlament był wyrazem śląskiej autonomii w okresie istnienia II Rzeczypospolitej. Ze współczesnego punktu widzenia autonomię śląską należy traktować za modelowe rozwiązanie kwestii samorządności terytorialnej (regionalnej).

W statucie organicznym określono kompetencje śląskiego parlamentu, który stał się najwyższą instytucją gwarancji i realizacji regionalnej samorządności. Działał on przez cztery kadencje: 1. od października 1922 do lutego 1929 r.; 2. od maja do września 1930 r.; 3. od grudnia 1930 do marca 1935 r.; 4. od września 1935 do września 1939 r. Zasiadający na ławach poselskich legitymowali się różnym pochodzeniem, wykształceniem oraz wykonywanymi profesjami. Wśród nich było zaledwie dwóch księży katolickich: ks. Eugeniusz Brzuska i ks. Karol Mathea. Byli oni posłami Sejmu Śląskiego pierwszej kadencji.

¹ Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej DzURP) 1920, nr 73, poz. 497; *Ustawy Sejmu Śląskiego 1922-1932*, Katowice 1932, s. 9-32; W. Marcoń, *Autonomia śląska 1922-1932. Wybrane zagadnienia*, Toruń 2009, s. 124-140.

Ks. Eugeniusz Brzuska

Ks. Eugeniusz Brzuska nie należy do grona spopularyzowanych postaci. Można nawet stwierdzić, że jego osoba została zapomniana². Ten zasłużony duchowny katolicki pochodził ze Śląska Cieszyńskiego i był posłem autonomicznego parlamentu pierwszej kadencji w latach 1922–1929. Do chwili obecnej nie opublikowano jego biografii, a tylko krótkie biogramy³. Odniesienia do jego postaci można znaleźć w opracowaniach związanych z historią Śląska XX w.⁴

Eugeniusz Brzuska urodził się 7 marca 1885 r. w Rychwałdzie w powiecie frysztańskim na Śląsku Cieszyńskim w rodzinie Franciszka i Marii z d. Szrand. Tam ukończył szkołę ludową. W 1897 r. rozpoczął naukę w polskim gimnazjum w Cieszynie. Dn. 18 czerwca 1905 r. zdał egzamin dojrzałości, po czym podjął studia teologiczne w Widnawie. Na III roku studiów powierzono mu prowadzenie Biblioteki Polskich Teologów⁵.

Seminarium duchowne ukończył w 1909 r. Jako wikariusz przez rok pracował w Zebrzydowicach, a następnie przez sześć tygodni w Skoczowie. Dwa lata (od 15 września 1910 do 1 sierpnia 1912 r.) pełnił obowiązki katechety w szkole powszechnej i wydziałowej „Macierzy Szkolnej” w Cieszynie. Od początku roku szkolnego 1912/1913 do końca lutego 1919 r. był nauczycielem religii w polskim gimnazjum im. J. Słowackiego w Orłowej.

Od lat szkolnych był aktywny społecznie. Działal w Stowarzyszeniu Akademików Polskich na Śląsku „Znicz” oraz w Macierzy Szkolnej Śląska Cieszyńskiego. Pod koniec I wojny światowej zaangażował się w działalność polityczną. Wraz z ks. Józefem Londzinem należał do czołowych postaci powstałego w 1883 r. Związku Śląskich Katolików⁶. Pełnił w nim funkcję członka Zarządu Głównego, a później Rady Naczelnej. Z ramienia związku zasiadał w tworzących się polskich władzach na Śląsku Cieszyńskim. Tworzył polską bibliotekę przy Towarzystwie Czytelni Ludowych. Był prezesem Katolickiej Rodziny Sieroczej.

² „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, z dn. 29 czerwca 1990 r., s. 4.

³ Zob. J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, Cieszyn 1993, t. 1, s. 48–49; W. Musialik, *Brzuska Eugeniusz (1885–1938)*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996, s. 59–61; H. Rechowicz, *Sejm Śląski. 1922–1939*, Katowice 1971, s. 330–331.

⁴ B. Cybulski, *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego 1918–1920* (Opole 1980); E. Długajczyk, *Oblicze polityczne i własnościowe prasy polskiej w województwie śląskim 1922–1939* (Katowice 1990); tenże, *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych* (Katowice 1983); J. Galocz, *Rychwałd. Moja wioska rodzinna* (Cieszyn 1996); W. Musialik, *Michał Grażyński (1890–1965). Biografia polityczna* (Opole 1989); D. Sieradzka, *Miasta województwa śląskiego i ich reprezentacje samorządowe 1922–1939* (Kraków 1996); także, *Samorząd komunalny województwa śląskiego 1920–1939. Aspekty polityczne i narodowościowe* (Gliwice 1992); F. Szymiczek, *Walka o Śląsk Cieszyński* (Katowice 1938); J. Żebro, *Pamiętnik śląskiego nauczyciela* (Cieszyn 2002).

⁵ J. Galicz, *Biblioteka polska teologów wrocławskich w Ołomuńcu i Widnawie (Przyczynek do dziejów ruchów narodowych na Śląsku Cieszyńskim)*, Cieszyn 1934, s. 33.

⁶ Ślęzak [E. Grim], *Rzut oka na pięćdziesięciolecie polsko-katolickiej organizacji politycznej ziemi Cieszyńskiej: „Związku Śląskich Katolików”*, Cieszyn 1933.

Ks. Brzuska opowiadał się za przyłączeniem Śląska Cieszyńskiego do Polski. Dn. 19 października 1918 r. został (jako jeden z siedmiu przedstawicieli Związku Śląskich Katolików) członkiem Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego. Pełnił tam funkcję sekretarza. Udzielał się w komisji szkolnej Księstwa Cieszyńskiego. Nieco później piastował stanowisko jednego z trzech wiceprezesów. Ponadto należał do pięcioosobowej Komisji Biura Prawnego Rady oraz subkomitetu dla opracowania statutu administracji samorządowej na Śląsku Cieszyńskim. W 1919 r. uczestniczył w Pradze w konferencji z udziałem prezydenta Czechosłowacji Tomasza Masaryka w sprawie Śląska Cieszyńskiego.

W czasie zbrojnej interwencji Czechów na Śląsku Cieszyńskim ks. Brzuska został aresztowany, a następnie internowany na Morawach. Zwolniony po zawieszeniu broni wyjechał do Paryża, gdzie angażował się w działania na rzecz przyłączenia Śląska Cieszyńskiego do Polski⁷.

Polscy politycy zmierzali do objęcia władzy na Śląsku Cieszyńskim w przełomowej chwili. Dzięki zwartości ich obozu akcja ta zakończyła się powodzeniem. Powołano do życia Radę Narodową Księstwa Cieszyńskiego, która łączyła w sobie trzy odłamy polityczne: 1. Związek Śląskich Katolików (zrzeszający polską ludność katolicką bez względu na różnice stanowe); 2. Zjednoczenie Narodowe (zespół Narodowej Demokracji i stronnictwa ludowego); 3. Polską Partię Socjalistyczną. Na czele rady stali: ks. Józef Londzin, dr Jan Michejda i socjalista Tadeusz Reger. Ks. Brzuska był (z ramienia Związku Śląskich Katolików) jednym z jej członków.

Po podziale Śląska Cieszyńskiego w dn. 28 lipca 1920 r. ks. Brzuska zamieszkał w Bobrku k. Cieszyna. Od 1 marca 1919 do 31 sierpnia 1922 r. pracował jako katecheta w męskim seminarium nauczycielskim, a następnie przeniósł się do polskiego gimnazjum w Bielsku. Zaangażował się wówczas w działalność polityczną w tworzącym się województwie śląskim. Dn. 12 czerwca 1922 r. na pierwszym posiedzeniu zebrała się w Katowicach Tymczasowa Rada Wojewódzka pod przewodnictwem wojewody Józefa Rymera⁸. Premier rządu Antoni Ponikowski wyznaczył 20 członków tejże rady. Jednym z nich był ks. Brzuska. Tymczasowa Rada Wojewódzka stanowiła kolegialne ciało wykonawcze i uchwałodawcze autonomii śląskiej. Wszystkie akty prawne wojewody wydane w porozumieniu z Tymczasową Radą Wojewódzką wymagały później zatwierdzenia przez Sejm Śląski po jego ukonstytuowaniu się w październiku 1922 r.

Nieco wcześniej – dn. 24 września 1922 r. – przeprowadzono wybory do Sejmu Śląskiego pierwszej kadencji. Ks. Brzuska rozpoczął wtedy współpracę z Wojciechem Korfantym. Został wybrany do parlamentu lokalnego z mającego siedzibę w Cieszynie okręgu I⁹. Reprezentował Związek Śląskich

⁷ W 1929 r. ks. E. Brzuska opublikował wspomnienia nt. konfliktu o Śląsk Cieszyński; zob. *Księga o Śląsku wydana z okazji jubileuszu 35-lecia istnienia „Znicza”*, red. A. Targ, Cieszyn 1929, s. 41–47.

⁸ DzURP 1921, nr 69, poz. 445; Z. Hojka, *Józef Rymer. Biografia polityczna*, Katowice 2002, s. 99–100.

⁹ M. Orzechowski, J. Pabisz, Z. Surman, *Wyniki wyborów parlamentarnych na Śląsku*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1966, s. 425.

Katolików. Wszedł do kierowanego przez Korfantego klubu Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego, którego został wiceprezesem¹⁰. W lutym 1923 r. podjął starania o włączenie Związku Śląskich Katolików do Chrześcijańskiej Demokracji województwa śląskiego¹¹. W marcu 1924 r. wszedł do nowo utworzonego klubu poselskiego Chrześcijańskiej Demokracji¹².

Ks. Brzuska uchodził w parlamencie za znakomitego mówcę. Często zabierał głos, m.in. w kwestii ustroju województwa śląskiego. Dn. 15 maja 1924 r. po raz pierwszy przedstawił własne stanowisko w sprawie autonomii śląskiej z trybuny sejmowej. Stwierdził: „Proszę Wysokiego Sejmu, jeżeli chodzi o nasz stosunek do autonomii, to chcę stwierdzić, iż klub Chrześcijańskiej Demokracji wcale nie dąży do tego, ażeby z Województwa Śląskiego robiono jakieś odrębne państwo, któreby za pomocą unii personalnej w osobie Prezydenta było połączone z resztą Rzeczypospolitej Polskiej”¹³. Dodał dalej: „Gdyby zaś chodziło o zniesienie autonomii, to nasz klub jest zdania, że jedynie autonomia śląska może być zniesiona w sposób legalny, przewidziany w ustawie, a to się bezwarunkowo bez zezwolenia Sejmu Śląskiego stać nie może”¹⁴.

Ks. Brzuska był zwolennikiem ujednolicenia ustawodawstwa śląskiego tak, aby harmonizowało ono z uregulowaniami obowiązującymi w całym kraju. Wg niego ujawniające się rozbieżności prawne były wynikiem pośpiesznego wprowadzania statutu organicznego w życie¹⁵.

Po roku ks. Brzuska ponownie zabrał głos w tej sprawie. Przy okazji obrad nad budżetem w dn. 18 listopada 1925 r. zaprezentował oczekiwania chadecji dotyczące konstytucji śląskiej. Stwierdził: „Klub nasz zastanawiając się z okazji budżetu nad kwestią ustawy o wewnętrznym ustroju Województwa Śląskiego przyszedł do przekonania, że ten projekt ustawy o wewnętrznym ustroju Województwa Śląskiego powinien wpłynąć do Sejmu w jaknajkrótszym czasie, a to na podstawie tego statutu organicznego jaki w tej chwili obowiązuje. Klub upoważnia mnie, żebym w jego imieniu zwrócił się z gorącą prośbą do Rady Wojewódzkiej, żeby nam w ramach obecnie obowiązującego statutu w jaknajkrótszym czasie przedłożyła projekt ustawy o ustroju wewnętrznym Województwa, bo jesteśmy mocno przekonani, że tylko wówczas, kiedy ta ustawa zostanie uchwalona, praca tego Sejmu będzie mogła być owocna”¹⁶.

Chadecy byli zainteresowani wprowadzeniem w życie konstytucji śląskiej, która miała przyczynić się do prawidłowej interpretacji statutu organicznego.

¹⁰ T. Fałęcki, *Klub poselski Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w Sejmie Śląskim*, Katowice 1987, s. 61.

¹¹ T. Fałęcki, *Z badań nad dziejami śląskiej chadecji. Powstanie i działalność Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego 1920–1923*, „Zaranie śląskie” 1988, z. 3–4, s. 301.

¹² Tenże, *Klub poselski...*, s. 84.

¹³ Sprawozdanie stenograficzne (dalej spr. sten.) z 91. posiedzenia (dalej pos.) I Sejmu Śląskiego (dalej SŚ) z dn. 15 maja 1924 r., szpalta (dalej szp.) 5.

¹⁴ *Tamże*.

¹⁵ Spr. sten. ze 105. pos. I SŚ z dn. 17 grudnia 1924 r., szp. 10–11.

¹⁶ Spr. sten. ze 125. pos. I SŚ z dn. 18 listopada 1925 r., szp. 30.

Oficjalną postawę wobec autonomii śląskiej po przewrocie majowym w 1926 r. w parlamencie lokalnym pierwszej kadencji z ramienia chadecji przedstawił ks. Brzuska dn. 14 stycznia 1927 r. Stanowisko to brzmiało: „Klub Ch. D. Sejmu Śląskiego stoi na stanowisku, że autonomia śląska winna być uszanowana tak ze względu na specjalny charakter Województwa Śląskiego jak i ze względu na autorytet władzy centralnej i Sejmu Ustawodawczego, który to autorytet wymaga, by przyrzeczenia danego ludowi na Śląsku w czasie plebiscytu, ujętego w formie ustawy konstytucyjnej o statucie organicznym Województwa Śląskiego i tę ustawę dla dobra Województwa Śląskiego wprowadzono w życie w całej rozciągłości. Klub Ch. D. stwierdza równocześnie, że autonomia może być zmieniona tylko za zgodą Sejmu Śląskiego”¹⁷. Powyższa rezolucja świadczyła, że chadeccy Ślązacy (wraz z ks. Brzuską) byli zdecydowani bronić autonomii śląskiej.

Po raz ostatni w tej kwestii ks. Brzuska wypowiedział się dn. 28 marca 1927 r. Stwierdził: „Ludowi śląskiemu obiecano autonomię. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ujął ją w formie ustawy, dając Województwu Śląskiemu statut organiczny i naszym zdaniem kwestja autonomji śląskiej w ogóle powinna zniknąć z dyskusji publicznej. Jedynym czynnikiem, który będzie pierwszy powołany do tego, ażeby o tem mówić, powinien być Sejm Śląski jako reprezentant tej ludności śląskiej i on powinien dać pierwszy impuls do tego i powiedzieć czy uważa, że nadszedł moment, aby kwestia autonomii śląskiej poruszana być mogła i czy należałoby zacząć o kwestii potrzeby autonomji dyskutować”¹⁸.

W 1927 r. bp Stanisław Adamski powierzył ks. Brzusce funkcję administratora dóbr diecezjalnych. Otrzymał wtedy tytuł radcy duchownego¹⁹.

Ks. Brzuska brał udział w dyskusji nt. ordynacji wyborczej do Sejmu Śląskiego. Na łamach „Placówki Kresowej” pod koniec 1928 r. przedstawił wnioski w tej sprawie²⁰. Opowiadał się za jednomandatowymi okręgami, zniesieniem proporcjonalnych wyborów oraz za podwyższeniem minimalnego wieku dla uczestniczących w wyborach – w przypadku czynnego prawa wyborczego do lat 25, biernego – do lat 30. Ks. Brzuska uważał, że podniesienie progu wiekowego przyczyni się do podejmowania przez obywateli bardziej dojrzałych decyzji politycznych.

Ks. Brzuska zwracał uwagę na potrzebę niwelowania różnic pomiędzy „austriacką” a „pruską” częścią województwa śląskiego. W dn. 21 marca 1923 r. stwierdził w czasie wystąpienia w parlamencie: „My z całej siły staramy się o to, ażeby różnice pomiędzy cieszyńską, a górnośląską częścią Województwa zostały coprędzej zatarte”²¹.

Integracji województw służyć miał rozwój sieci kolejowej. Już w listopadzie 1922 r. ks. Brzuska wnioskował w sprawie budowy kolei Ustroń – Wisła

¹⁷ Spr. sten. ze 155. pos. I SŚ z dn. 14 stycznia 1927 r., szp. 5.

¹⁸ Spr. sten. ze 160. pos. I SŚ z dn. 28 marca 1927 r., szp. 19.

¹⁹ Spr. sten. ze 165. pos. I SŚ z dn. 24 maja 1927 r., szp. 15.

²⁰ „Placówka Kresowa”, z dn. 23–24 grudnia 1928 r., s. 3.

²¹ Spr. sten. z 40. pos. I SŚ z dn. 24 maja 1923 r., szp. 10

– Istebna – Milówka²². Do problemu rozbudowy kolei przystąpiono na 110. posiedzeniu I Sejmu Śląskiego dn. 11 lutego 1925 r. Ks. Brzuska powiedział wówczas: „...bardzo ważna jest budowa kolei, któraby Cieszyn połączyła z Górnym Śląskiem. Nie ulega zupełnie żadnej kwestii, że jeżeli Cieszyn otrzyma połączenie z Górnym Śląskiem, to na tem zyska całe Województwo, a zyska przede wszystkim sam Cieszyn”²³. Ks. Brzuska postulował: „...ażeby jakiegokolwiek różnice pomiędzy Górnym a Cieszyńskim Śląskiem zostały jaknajprędzej zatarte”²⁴. Ks. Brzuska zdawał sobie sprawę, że istniejąca sieć komunikacyjna powinna być zmieniona, aby zminimalizować różnice pomiędzy obydwooma częściami autonomicznego województwa.

Rozbudowę kolei postrzegano jako ważny czynnik integracyjny w województwie. Parlamentarzyści I Sejmu Śląskiego uchwalili w tej kwestii dwa akty prawne:

1. ustawa z dn. 8 lipca 1925 r. o budowie kolei państwowej Ustroń – Wisła – Głębcę;²⁵
2. ustawa z dn. 8 lipca 1925 r. o budowie kolei lokalnej normalnotorowej Chybie – Skoczów²⁶.

Budowa linii Chybie – Skoczów i Ustroń – Wisła – Głębcę miała na celu nie tylko zespolenie województwa śląskiego, lecz także skrócenie połączenia kolejowego Katowice – Cieszyn.

Pod koniec kadencji I Sejmu Śląskiego ks. Brzuska był przewodniczącym komisji budżetowej. Po rozłamanie w chadecji śląskiej na dwie grupy: Stanisława Janickiego i Wojciecha Korfantego ksiądz-posel znalazł się w tej drugiej i dlatego Janickiego zastąpił na stanowisku przewodniczącego komisji²⁷. Funkcję przewodniczącego komisji budżetowej sprawował do końca kadencji parlamentarnej.

Przez całą kadencję ks. Brzuska kierował pracami komisji szkolnej²⁸. Klub Chrześcijańskiej Demokracji był inspiratorem uchwalenia – czerpiąc z pruskich rozwiązań prawnych – tzw. ustawy celibatowej w szkolnictwie śląskim. Jako nauczycielki planowano zatrudniać wyłącznie panny. Decyzja o zamążpójściu oznaczała utratę posady. Ks. Brzuska był zdania, że zwalnianie nauczycielek umożliwi przejmowanie ich stanowisk przez mężczyzn i w konsekwencji pomoże rozwiązać problem bezrobocia. Jednocześnie był zdania, że kobieta powinna zajmować się wychowaniem własnych dzieci i prowadzeniem domu.

²² Druk sejmowy nr 11/ISS.

²³ Spr. sten. ze 110. pos. I SŚ z dn. 11 lutego 1925 r., szp. 10.

²⁴ *Tamże*, szp. 14.

²⁵ Dziennik Ustaw Śląskich (dalej DzUŚl) 1925, nr 11, poz. 25; *Ustawy Sejmu Śląskiego...*, s. 477.

²⁶ DzUŚl 1925, nr 11, poz. 27; *Ustawy Sejmu Śląskiego...*, s. 479.

²⁷ Spr. sten. ze 183. pos. I SŚ z dn. 11 października 1928 r., szp. 4.

²⁸ Spr. sten. ze 135. pos. I SŚ z dn. 30 marca 1926 r., szp. 69; spr. sten. z 42. pos. I SŚ z dn. 10 kwietnia 1923 r., szp. 28; Archiwum Państwowe w Katowicach, Zespół SŚ 737: Komisje sejmowe z lat 1924–1927. Rozdział miejsc, skład osobowy z uwzględnieniem przynależności partyjnej posłów, s. 42.48.21; Zespół SŚ 753: Komisje szkolne. Protokoły posiedzeń z lat 1923–1929.

Dn. 29 marca 1926 r. Sejm Śląski przyjął ustawę w sprawie rozwiązania stosunku służby nauczycielskiej wskutek zawarcia przez nauczycielkę związku małżeńskiego²⁹. Nowelizowano ją w dn. 1 października 1926 r.³⁰. Derogowanie ustawy celibatowej nastąpiło z chwilą uchwalenia przez parlament ogólnopolskiej ustawy z dn. 9 kwietnia 1938 r.³¹.

Ks. Brzuska przyczynił się do powstania innych aktów prawnych związanych z problematyką szkolną, w tym ustawy z dn. 25 kwietnia 1923 r. w sprawie stypendiów dla młodzieży³². Opowiadał się za udzielaniem niezamożnej młodzieży stypendiów celem podnoszenia jej wykształcenia.

Ks. Brzuska zaangażowany był w uchwalenie ustawy o stosunkach służbowych nauczycieli dn. 19 października 1927 r.³³. Ustawodawca w art. 1 ustalił, że „...w sprawie stosunków służbowych nauczycieli zajętych w szkołach utrzymywanych przez skarb śląski i związki komunalne na obszarze Województwa Śląskiego stosuje się Ustawę z dn. 1 lipca 1926 r. (Dz. U. R. P. nr 92, poz. 530, 1926 r.), przyczem ze względu na stosunki w Województwie Śląskim, obowiązują następujące dodatkowe postanowienia”³⁴. Zachowano więc śląskie odrębności polegające na zatrzymaniu przez wojewodę uprawnień kuratora szkolnego i przejęciu ciężaru Skarbu Państwa przez Skarb Śląski.

Ks. Brzuska znany był z krewkiego usposobienia. Zdarzało się, że łamał przepisy dyscyplinarne obowiązujące w czasie obrad parlamentarnych. Z tego powodu trzykrotnie został ukarany przez marszałka Konstantego Wolnego. W dn. 18 października 1922 r. przywołano go do porządku za obrażanie urzędnika państwa polskiego Władysława Kiernika³⁵. Ks. Brzuska zarzucał posłowi mniejszości niemieckiej Thomasowi Szczeponikowi, że zachowuje się jako dziecko. Za to określenie został dn. 3 listopada 1922 r. przywołany przez marszałka do porządku³⁶. Po raz trzeci przywołano go do porządku dn. 5 grudnia 1923 r. za opinię wyrażoną nt. przemówienia posła PPS Józefa Biniszkiwicza³⁷. Ks. Brzuska chętnie polemizował z socjalistami oraz jedynym ludowcem Janem Szuścikiem wywodzącym się ze Śląska Cieszyńskiego.

Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń parlamentarnych uzasadniają zaliczenie ks. Brzuski do grona najaktywniejszych posłów. Zainicjował on największą ilość wniosków legislacyjnych. W czasie działalności parlamentarnej przedstawił 18 wniosków: w 1922 r. – 13; 1923 r. – 3; 1924 r. – 1; 1927 r. – 1. Składane wnioski dotyczyły spraw kolejowych, rolniczych, kościelnych,

²⁹ DzUŚl 1926, nr 8, poz. 12; A. Glimos-Nagórska, *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922–1939)*, Katowice 2000, s. 185–186.

³⁰ DzUŚl 1926, nr 23, poz. 39.

³¹ DzURP 1938, nr 27, poz. 43.

³² Spr. sten. z 44. pos. I SS z dn. 25 kwietnia 1923 r., szp. 21.

³³ DzUŚl 1927, nr 22, poz. 40; *Ustawy Sejmu Śląskiego...*, s. 919–920.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ Spr. sten. z 4. pos. I SS z dn. 18 października 1922 r., szp. 10.

³⁶ Spr. sten. z 9. pos. I SS z dn. 3 listopada 1922 r., szp. 30.

³⁷ Spr. sten. z 68. pos. I SS z dn. 5 grudnia 1923 r., szp. 36.

szkolnych i walutowych. Ks. Brzuska odznaczył się najlepszą frekwencją wśród parlamentarzystów. W czasie pierwszej kadencji sejmu odbyło się 187 posiedzeń plenarnych. Ks. Brzuska uczestniczył w 183 posiedzeniach, opuścił tylko 4. Wygłosił w czasie całej kadencji 174 przemówienia³⁸.

Ks. Brzuska znaczną część czasu poświęcał na spotykanie się z tymi, których reprezentował. Zebrania inicjowane były przez działaczy Chrześcijańskiej Demokracji i miały na celu zapoznajowanie zwykłych obywateli z tym, co działo się na arenie politycznej i gospodarczej.

Ks. Brzuska był częstym gościem w wielu miejscowościach województwa śląskiego. Dowiadujemy się o tym z „Gwiazdki Cieszyńskiej”, w której relacjonowano jego wystąpienia. Z lektury pisma wynika, że w 1927 r. uczestniczył w licznych zebraniach. 23 stycznia 1927 r. brał udział w spotkaniu chadecji w Pawłowicach Śląskich³⁹. W niedzielę 7 marca 1927 r. uczestniczył w zebraniu Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji w Krzyżowicach⁴⁰. Wygłaszając referat zwrócił uwagę na życzliwość parlamentarzystów w sprawach dotyczących rolnictwa. W niedzielę 27 marca 1927 r. odbyło się w Czechowicach zebranie miejscowego Koła Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji⁴¹. Ks. Brzuska wygłosił tam referat, w którym stwierdził, że autonomiczny śląski parlament stoi na straży interesów robotniczych i rolniczych. Agitował do wstępowania w szeregi Chrześcijańskiej Demokracji. W dn. 3 kwietnia 1927 r., w ramach zebrania chadecji w Małych Kończycach, chwalił funkcjonowanie śląskiej autonomii⁴². Razem z Karolem Palarczykiem ks. Brzuska brał udział w zebraniu chadecji w Pogwizdowie w dn. 8 maja 1927 r.⁴³. 19 czerwca 1927 r. uczestniczył w zebraniu Polskiego Stronnictwa Chrześcijańskiej Demokracji w Pierściu⁴⁴, a w dn. 9 października 1927 r. w zebraniu w Cieszynie⁴⁵. Brał udział w jubileuszu dwudziestopięciolecia kapłaństwa ks. Jana Milka w dn. 18 września 1927 r. w Bielsku⁴⁶.

Ks. Brzuska działał w samorządzie miasta Cieszyna. W latach 1925–1930 był tam drugim wiceburmistrzem⁴⁷. W 1929 r. zaczął kierować „Gwiazdką Cieszyńską”. Sprzyjał chadecji kierowanej przez Korfantego⁴⁸. Po zakończeniu działalności parlamentarnej powrócił do pracy w szkole. Ponieważ został katechetą w Państwowym Gimnazjum Matematyczno-Fizycznym im. Osuchowskiego

³⁸ S. Janicki, *Śląsk na łonie macierzy 1922–1928*, Katowice 1929, s. 62.

³⁹ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 4 lutego 1927 r., s. 4.

⁴⁰ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 25 marca 1927 r., s. 7.

⁴¹ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 12 kwietnia 1927 r., s. 3.

⁴² „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 6 maja 1927 r., s. 4.

⁴³ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 3 maja 1927 r., s. 3.

⁴⁴ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 14 czerwca 1927 r., s. 2.

⁴⁵ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 4 października 1927 r., s. 3.

⁴⁶ „Gwiazdka Cieszyńska”, z dn. 27 września 1927 r., s. 4.

⁴⁷ D. Sieradzka, *dz. cyt.*, s. 179.

⁴⁸ E. Długajczyk, *Oblicze polityczne i własnościowe prasy polskiej w województwie śląskim 1922–1939*, Katowice 1990, s. 128.

w Cieszynie, zwolniono go z obowiązków administratora dóbr diecezjalnych. Po śmierci ks. Józefa Londzina postulował niezależność Związku Śląskich Katolików. Sprzeciwiał się postawie ks. Emanuela Grima, który współpracował z wojewodą Michałem Grażyńskim. W tym czasie ks. Brzuska zgłosił akces do sanacyjnego Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy w województwie śląskim⁴⁹. Stał w wyborach samorządowych w Cieszynie w 1929 r. na czele listy Zjednoczonych Ugrupowań Polskich. Wybory zakończyły się ich sukcesem⁵⁰.

W 1930 r. ks. Brzuska wycofał się z życia politycznego. Przestał udzielać się w Związku Śląskich Katolików. Ponieważ jego zwolenników krytykował w „Gwiazdce Cieszyńskiej”, władze szkolne skierowały go na emeryturę w 1932 r. Miał wówczas 47 lat. Zaczął wtedy wspierać pracę duszpasterską chorego ks. Mateusza Travnička w parafii pw. św. Mateusza w Ogrodzonej k. Cieszyna. Po jego śmierci w 1934 r. kuria biskupia rozpiła konkurs na probostwo tejże parafii, na który jednak ze strony duchownych nie było pozytywnej odpowiedzi. W tej sytuacji dn. 12 kwietnia 1934 r. administratorem parafii mianowano ks. Bruskę, który energicznie zabrał się do pracy. Wyremontował kościół – wymienił posadzkę, przebudował ołtarz główny i doprowadził energię elektryczną. Uporządkował cmentarz. Dokończył w 1935 r. budowy kościoła w pobliskim Kisielowie. W parafii założył Akcję Katolicką.

Ks. Brzuska zmarł w dn. 8 października 1938 r. na zawał serca. Pochowano go na cmentarzu komunalnym w Cieszynie. Pewnym zbiegiem okoliczności było to, że uroczystościom pogrzebowym „towarzyszyło” licznie polskie wojsko, które w tych dniach zajmowało Zaolzie. W 1972 r. rodzinny grobowiec Brusków w Cieszynie został odsprzedany innemu użytkownikowi. Ks. Eugeniusz Brzuska był odznaczony Orderem Odrodzenia Polski V Klasy.

Ks. Karol Mathea

Podobnie jak ks. Eugeniusz Brzuska, posłem na Sejm Śląski pierwszej kadencji był ks. Karol Mathea. Należał do grona znanych polityków okresu międzywojennego wywodzących się ze Śląska Opolskiego.⁵¹ Urodził się dn. 24 stycznia 1886 r. we wsi Raszowa pod Koźlem na Opolszczyźnie. Był synem kolejarza Juliusza i Franciszki z d. Czabańska. Była to tradycyjna śląska rodzina, w której było dziesięcioro dzieci. Karol rozpoczął edukację od szkoły elementarnej. Był zdolnym uczniem. Po ukończeniu szkoły stryj Adolf przygotował go do egzaminu wstępnego do drugiej klasy opolskiego gimnazjum. Po zdaniu egzaminu rozpoczął tam naukę. Przez siedem lat

⁴⁹ Tenże, *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 1983, s. 150–151.

⁵⁰ D. Sieradzka, *dz. cyt.*, s. 182.

⁵¹ J. Bańka, *Ks. kanonik Karol Mathea*, „Wiadomości Diecezjalne” 1964, nr 3–4, s. 50–52; tenże, *Śp. ks. Karol Mathea*, „Gość Niedzielny” 1965, nr 7, s. 41; *Encyklopedia powstań śląskich*, red. F. Hawranek i in., Opole 1982, s. 294; H. Rechowicz, *dz. cyt.*, s. 344; *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa...*, s. 264.

pieszo przemierzał drogę 4 km z domu rodzinnego na stację kolejową w Gogolinie, skąd dojeżdżał pociągiem do Opola. Na początku 1907 r. zdał egzamin dojrzałości, a następnie podjął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Działal w tajnych organizacjach studenckich, które współpracowały ze śląską młodzieżą akademicką⁵². Przejawiał zainteresowanie historią Kościoła. Kształcił także głos – był członkiem wrocławskiego chóru św. Cecylii. Świecenia kapłańskie otrzymał 21 czerwca 1911 r.⁵³.

Dn. 24 października 1911 r. z Kurii Wrocławskiej otrzymał nominację na wikariusza w parafii pw. Wszystkich Świętych w Gliwicach. Obok pracy parafialnej katechizował (w wymiarze 12 godzin tygodniowo) w miejscowym gimnazjum żeńskim. Działalność narodowa wśród gliwickich robotników była przyczyną przeniesienia go po dwóch latach na stanowisko wikariusza w parafii pw. Matki Bożej w Berlinie.

Po wybuchu I wojny światowej ks. Mathea został kapelanem, a następnie proboszczem wojskowym w stopniu majora. Przebywał na froncie wschodnim na Wołyniu i Ukrainie oraz zachodnim – we Flandrii.

Po zakończeniu działań wojennych, dn. 14 lutego 1919 r., ks. Mathea objął w Legnicy stanowisko katechety oraz kapelana. W grudniu 1919 r. rozpoczął jako proboszcz pracę w parafii pw. św. Bartłomieja w Gliwicach-Sobiszowicach. W okresie powstań i plebiscytu angażował w Gliwicach się po stronie polskiej. Ponieważ kilkakrotnie dokonywano zamachów na jego życie, członkowie miejscowego gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” pełnili straż przy plebanii, w której zamieszkiwał.

W grudniu 1921 r. ks. Mathea został wybrany przewodniczącym Związku Głównego Komitetu Polskiego dla Górnego Śląska w Bytomiu. Organizacja ta miała koordynować polską działalność na terenie pozostałej przy Niemczech części Górnego Śląska. Osobiste losy związały go ze środowiskiem uchodźczym. Został prezesem Związku Uchodźców.⁵⁴ Do I Sejmu Śląskiego wszedł jako prezes tego związku (wówczas Towarzystwa Opieki nad Uchodźcami). Funkcję tę pełnił w towarzystwie przez wiele lat⁵⁵.

Nocą w marcu 1922 r. Niemcy zorganizowali kolejny napad na ks. Matheę. Ostrzelano sypialnię na plebanii. Ks. Mathea przeżył, gdyż spał w innym pokoju. Wydarzenie to spowodowało, że postanowił wyjechać na tę część Górnego Śląska, która latem 1922 r. miała przypaść Polsce. Dn. 22 kwietnia 1922 r. opuścił Gliwice i przeniósł się do Katowic⁵⁶.

⁵² F. Szymiczek, *Stowarzyszenia akademickie polskiej młodzieży górnośląskiej we Wrocławiu 1863–1918*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1963, s. 201.

⁵³ „Rocznik Diecezjalny” 1953, s. 81; „Rocznik Diecezji Katowickiej” 1930, s. 20.53; „Rocznik Diecezji Śląskiej” 1947, s. 9.43.147.

⁵⁴ E. Odorkiewicz, *Uchodźcy z Opolszczyzny po powstaniach i plebiscycie*, „Zaranie śląskie” 1962, z. 1, s. 41.

⁵⁵ T. Fałęcki, *Klub poselski...*, s. 59.

⁵⁶ Tenże, *Z badań...*, s. 298.

Po przybyciu na polski Górny Śląsk ks. Mathea zatrzymał się w Rudzie Śląskiej-Nowym Bytomiu⁵⁷. W 1923 r. przeniósł się do Katowic, gdzie objął parafię pw. św. Piotra i Pawła. Jako proboszcz konfrontowany był z szerokim pod względem narodowościowym i społecznym zróżnicowaniem wśród parafian. Z biegiem czasu udało mu się wprowadzić szereg zmian mających na celu usprawnienie działalności duszpasterskiej, m.in. dostosował kościół będący prokatedrą katowicką do nabożeństw pontyfikalnych. Świątynia została odmalowana wg projektu artysty Stanisława Ligonia, a prezbiterium przebudowano. Wybudowano kaplicę na cmentarzu przy ul. Gliwickiej. W sierpniu 1924 r. ks. Mathea został awansowy do stopnia pułkownika rezerwy Wojska Polskiego. Jako uchodźca z Opolszczyzny nie był rozumiany przez parafian. Doświadczenie to spowodowało, że zaangażował się w pomoc ludności uchodźczej, w tym w działania mające na celu rozwój przeznaczonego na jej potrzeby budownictwa mieszkaniowego, pomoc w znalezieniu pracy oraz edukacji.

Dn. 30 maja 1931 r. ks. Mathea został mianowany honorowym kanonikiem Kapituły Katowickiej. Będąc od tegoż roku kuratorem i wizytatorem Prowincji Zgromadzenia Sióstr Służebniczek NMP podjął starania mające na celu budowę w Panewnikach klasztoru dla polskiej prowincji tegoż zgromadzenia.

W okresie walk o przynależność Górnego Śląska do Polski związał się politycznie z obozem Korfanteo. Po utworzeniu województwa śląskiego 1922 r. z powodzeniem wystartował w wyborach do Sejmu Śląskiego. Został wybrany posłem w okręgu II obejmującego powiat katowicki i rudzki⁵⁸.

Ks. Mathea występował przeciwko socjalistom polskim i niemieckim. Uważał, że duchowieństwo powinno być politycznie zaangażowane. Dawał do zrozumienia, że ogół społeczeństwa może okazać się politycznie za mało dojrzały i w konsekwencji podatny na manipulację. Sceptycznie oceniał wyrobienie polityczne obozu chadeckiego. Jego zdaniem brakowało mu właściwego przygotowania umożliwiającego rozeznanie dobra wspólnego. Duchowni angażujący się politycznie powinni „umoralniać” tę sferę ludzkiej aktywności. Preferował istnienie jednej partii, która reprezentowałaby na polu politycznym interesy Kościoła katolickiego. W sytuacji „partyjnego rozdrobnienia” poparcie kościelne powinno zyskać to ugrupowanie, które w największym stopniu zapewniało sprawiedliwe ustawodawstwo i doczesne szczęście całego narodu.

Ks. Mathea jako poseł chadecki zaangażował się w kwestię szkolnictwa wyznaniowego. Odwołując się do statutu organicznego wzywał do poszanowania autonomii śląskiej, w tym opowiadał się za wprowadzeniem w życie ustawy o wewnętrznym ustroju województwa śląskiego. Chwalił statut organiczny za to, że dawał ludności na Górnym Śląsku znaczne uprawnienia socjalne.

Na drugim posiedzeniu I Sejmu Śląskiego wybrano ośmiu sekretarzy, w tym ks. Karola Matheę, który funkcję tę pełnił przez całą kadencję. Zadaniem

⁵⁷ *Skład osobowy Sejmu Śląskiego w dniu 1-szym grudnia 1922 roku*, s. 4.

⁵⁸ M. Orzechowski, J. Pabisz, Z. Surman, *dz. cyt.*, s. 426.

sekretarza było wspieranie marszałka w czasie obrad⁵⁹. Ks. Mathea złożył wniosek legislacyjny dotyczący opróżnienia dworców przetokowych nad dawniejszą granicą Górnego Śląska w celu umożliwienia wywozu towarów⁶⁰. Celem inicjatywy była integracja Śląska z pozostałą częścią kraju. Ks. Mathea wzywał wojewodę, aby „...zwrócił się do Ministerstwa Kolei państwowych celem zapobieżenia niebezpieczeństwu grożącemu z powodu braku parowozów na Górnym Śląsku”⁶¹. W Sejmie Śląskim funkcjonowały komisje stałe, tzn. czynne przez całą kadencję, oraz działające okresowo. Posłowie chadeccy stali na czele większości z nich. Ks. Mathea był przewodniczącym komisji legislatywnej i prawnej oraz specjalnej ds. powstańców i uchodźców⁶².

Wokanda sądowa ujawniała kontrowersje, które w rozgrywkach politycznych mogły zagrozić pozycji ks. Mathei⁶³. W sierpniu 1925 r. głównym problemem stało się wsparcie ekonomiczne uchodźców śląskich. Wysiłki, które podejmował rząd i władze lokalne, nie zaspokajały ich oczekiwań. W obliczu narastających napięć szukano winnych ujawnianych nieprawidłowości. Zarzuty skierowano wobec ks. Mathei, prezesa Związku Uchodźców.

Dn. 8 sierpnia 1925 r. na łamach „Gazety Robotniczej” (nr 179) opublikowano artykuł pt. *Z bagna gospodarki chadeckiej*. Jego następstwem była rozprawa sądowa wytoczona z powództwa ks. Mathei. Autor tekstu Henryk Sławik zarzucał duchownemu, że nie był Polakiem, że jako uchodźca kierował się prywatnym interesem oraz iż protegował niedoszłego męża siostry, który zdefraudował 10 tys. zł i uciekł do Niemiec⁶⁴. Formułując zarzuty autor artykułu skorzystał z publikacji sprzed trzech lat, w których podobne zarzuty skierowane zostały wobec ks. Mathei ze strony parafii w Sobiszowicach. W 1922 r. przed sądem niemieckim w Gliwicach oskarżono go o sprzeniewierzenie pieniędzy z kasy kościelnej oraz o prowadzenie w Brandenburgii działalności germanizacyjnej⁶⁵.

Ks. Mathea zarzucił H. Sławikowi obmowę i zniewagę. W imieniu pozwanego występowali Józef Machej, Józef Biniszkiewicz i Wiktor Rumpfeld z poselskiego klubu socjalistów. Krytykowali oni ks. Matheę za działalność w Związku Uchodźców. Duchownego bronił mecenas Włodzimierz Dąbrowski, który dopatrywał się w tej sprawie podłoża politycznego. Sąd uznał Sławika winnym i skazał na miesiąc więzienia. W uzasadnieniu wyroku stwierdzono, że nie dowiódł on prawdziwości stawianych ks. Mathei zarzutów, zwłaszcza jego antypolskiej postawy oraz że motywem jego działalności była chęć wzbogacenia się⁶⁶.

⁵⁹ Spr. sten. z 16. pos. I SS z dn. 12 grudnia 1922 r., szp. 10.

⁶⁰ Spr. sten. z 2. pos. I SS z dn. 13 października 1922 r. szp. 28.

⁶¹ Spr. sten. z 17. pos., I SS z dn. 13 grudnia 1922 r., szp. 23–28.

⁶² W. Marcoń, *dz. cyt.*, s. 151.

⁶³ W. Musialik, *Górnoślązacy w parlamentach II Rzeczypospolitej (1919–1939)*, Opole 2004, s. 132.

⁶⁴ „Polonia” 1926, nr 104, s. 6.

⁶⁵ „Gazeta Robotnicza” 1922, nr 221, s. 2.

⁶⁶ „Polonia” 1926, nr 104, s. 6.

Ks. Mathea był oskarżony przez ludowca Feliksa Kupilasa o zniewagę w 1926 r⁶⁷. Posłowie wysłuchali jedynie sprawozdania członka komisji regulaminowej Walentego Fojkisa w sprawie wydania posła ks. Mathei na wniosek prokuratora Sądu Apelacyjnego z dn. 9 grudnia 1926 r⁶⁸. Parlamentarzyści nie byli z powodu prywatnych skarg posłów wydawani sądom – bronił ich immunitet parlamentarny.

Ks. Mathea uczestniczył w 167 posiedzeniach plenarnych autonomicznego parlamentu. Opuścił 20 posiedzeń⁶⁹. Po zakończeniu kadencji na początku 1929 r. ks. Mathea nadal wspierał chadecję, którą kierował Korfanty. Nie ubiegał się jednak o reelekcję. W dn. 1 marca 1930 r. biskup katowicki Arkadiusz Lisiecki zakazał duchownym kandydowania do Sejmu Śląskiego. Pomimo że ks. Brzuska i ks. Mathea ze względu na pełnione dotychczas funkcje poselskie nie byli objęci zakazem, nie zdecydowali się na udział w wyborach do sejmiku drugiej kadencji⁷⁰. Obaj skupili się na posłudze duszpasterskiej.

Po wybuchu II wojny światowej ks. Mathea jako znany działacz narodowy znalazł się w niebezpiecznej sytuacji. Dn. 3 listopada 1939 r. został aresztowany i uwięziony. Po zwolnieniu w dn. 12 grudnia 1939 r. otrzymał nakaz opuszczenia diecezji katowickiej⁷¹. Lata okupacji spędził w Krakowie i Krzęcicach w powiecie jędrzejowskim w diecezji kieleckiej, gdzie rozwinął działalność duszpasterską.

Po wyzwoleniu Katowic w 1945 r. ks. Mathea powrócił do parafii pw. św. Piotra i Pawła. Kontynuował tam pracę duszpasterską i społeczną. Dn. 11 czerwca 1945 r. kuria diecezjalna desygnowała go na przedstawiciela duchowieństwa katolickiego w Miejskiej Radzie Narodowej w Katowicach. Dn. 2 kwietnia 1957 r. ks. Karol Mathea objął funkcję dziekana dekanatu Katowice-Południe. Gdy w czerwcu 1961 r. obchodził pięćdziesięciolecie kapłaństwa, otrzymał życzenia *Zasłużony dla diecezji* od papieża Jana XXIII. Zmarł na zawał serca w dn. 16 lutego 1964 r. Pochowany na cmentarzu w Katowicach przy ul. Gliwickiej.

*
* *

Uzasadnione jest stwierdzenie, że dwaj duchowni katoliccy – ks. Eugeniusz Brzuska i ks. Karol Mathea – odegrali istotną rolę w pracach legislacyjnych autonomicznego parlamentu pierwszej kadencji w latach 1922–1929.

⁶⁷ Szerzej zob. J. Ciągwa, *Immunitet parlamentarny posłów Sejmu Śląskiego w latach 1922–1939. Regulacja prawna i praktyka* (Katowice 1992).

⁶⁸ Spr. sten. z 156. pos. I SŚ z dn. 9 lutego 1927 r., szp. 4–5.

⁶⁹ S. Janicki, *Śląsk na łonie macierzy 1922–1928*, Katowice 1929, s. 62.

⁷⁰ J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999, s. 129.

⁷¹ E. Wichura-Zajdel, *Z dziejów duchowieństwa śląskiego w czasie wojny 1939–1945*, Warszawa 1968, s. 160.

W działalności politycznej opierali się jako posłowie na statucie organicznym. Z jednej strony przyczynili się do umocnienia samorządności na ziemi śląskiej, z drugiej zaś do zintegrowania jej politycznie, społecznie oraz gospodarczo z pozostałą częścią kraju.

Literatura

- Archiwum Państwowe w Katowicach, Zespół SŚ 737: Komisje sejmowe z lat 1924–1927. Rozdział miejsc, skład osobowy z uwzględnieniem przynależności partyjnej posłów; Zespół SŚ 753: Komisje szkolne. Protokoły posiedzeń z lat 1923–1929.
- Bańka J., *Ks. kanonik Karol Mathea*, „Wiadomości Diecezjalne” 1964, nr 3–4.
- Bańka J., *Śp. ks. Karol Mathea*, „Gość Niedzielny” 1965, nr 7.
- Ciągwa J., *Immunitet parlamentarny posłów Sejmu Śląskiego w latach 1922–1939. Regulacja prawna i praktyka*, Katowice 1992.
- Cybulski B., *Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego 1918–1920*, Opole 1980.
- Długajczyk E., *Oblicze polityczne i własnościowe prasy polskiej w województwie śląskim 1922–1939*, Katowice 1990.
- Długajczyk E., *Sanacja śląska 1926–1939. Zarys dziejów politycznych*, Katowice 1983. Druk sejmowy nr 11/ISŚ.
- Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1920–1938.
- Dziennik Ustaw Śląskich 1925–1927.
- Encyklopedia powstań śląskich*, red. F. Hawranek i in., Opole 1982.
- Fałęcki T., *Klub poselski Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego w Sejmie Śląskim*, Katowice 1987.
- Fałęcki T., *Z badań nad dziejami śląskiej chadecji. Powstanie i działalność Chrześcijańskiego Zjednoczenia Ludowego 1920–1923*, „Zaranie śląskie” 1988, z. 3–4.
- Galicz J., *Biblioteka polska teologów wrocławskich w Ołomuńcu i Widnawie (Przyczynek do dziejów ruchów narodowych na Śląsku Cieszyńskim)*, Cieszyn 1934.
- Galocz J., *Rychwałd. Moja wioska rodzinna*, Cieszyn 1996.
- „Gazeta Robotnicza” 1922, nr 221.
- Glimos-Nagórska A., *Polskie szkolnictwo powszechne województwa śląskiego (1922–1939)*, Katowice 2000.
- „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, z dn. 29 czerwca 1990 r., s. 4.
- Golec J., Bojda S., *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, Cieszyn 1993, t. 1.
- „Gwiazdka Cieszyńska” 1927.
- Hojka Z., *Józef Rymer. Biografia polityczna*, Katowice 2002.
- Janicki S., *Śląsk na łonie macierzy 1922–1928*, Katowice 1929.
- Księga o Śląsku wydana z okazji jubileuszu 35-lecia istnienia „Znicza”*, red. A. Targ, Cieszyn 1929.
- Marcoń W., *Autonomia śląska 1922–1932. Wybrane zagadnienia*, Toruń 2009.
- Musialik W., *Brzuska Eugeniusz (1885–1938)*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Katowice 1996.
- Musialik W., *Górnoślązacy w parlamentach II Rzeczypospolitej (1919–1939)*, Opole 2004.
- Musialik W., *Michał Grażyński (1890–1965). Biografia polityczna*, Opole 1989.

- Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Katowice 1999.
- Odorkiewicz E., *Uchodźcy z Opolszczyzny po powstaniach i plebiscycie*, „Zaranie śląskie” 1962, z. 1.
- Orzechowski M., Pabisz J., Surman Z., *Wyniki wyborów parlamentarnych na Śląsku*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1966.
- „Placówka Kresowa”, z dn. 23–24 grudnia 1928 r.
- „Polonia” 1926, nr 104.
- „Rocznik Diecezjalny” 1953.
- „Rocznik Diecezji Katowickiej” 1930.
- „Rocznik Diecezji Śląskiej” 1947.
- Rechowicz H., *Sejm Śląski. 1922–1939*, Katowice 1971.
- Sieradzka D., *Miasta województwa śląskiego i ich reprezentacje samorządowe 1922–1939*, Kraków 1996.
- Sieradzka D., *Samorząd komunalny województwa śląskiego 1920–1939. Aspekty polityczne i narodowościowe*, Gliwice 1992.
- Skład osobowy Sejmu Śląskiego w dniu 1-szym grudnia 1922 roku.*
- Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń I Sejmu Śląskiego 1922–1928
- Szymiczek F., *Walka o Śląsk Cieszyński*, Katowice 1938.
- Szymiczek F., *Stowarzyszenia akademickie polskiej młodzieży górnośląskiej we Wrocławiu 1863–1918*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1963.
- Ślązak [Grim E.], *Rzut oka na pięćdziesięciolecie polsko-katolickiej organizacji politycznej ziemi Cieszyńskiej: „Związku Śląskich Katolików”*, Cieszyn 1933.
- Ustawy Sejmu Śląskiego 1922–1932*, Katowice 1932.
- Wichura-Zajdel E., *Z dziejów duchowieństwa śląskiego w czasie wojny 1939–1945*, Warszawa 1968.
- Żebro J., *Pamiętnik śląskiego nauczyciela*, Cieszyn 2002.

Polish Catholic priests in the Silesian Parliament

Summary

Two Polish Catholic priests were members of the autonomous Silesian Parliament (Sejm). They were: Fr Eugeniusz Brzuska Eugene and Fr Karol Mathea. Their political activities were based on the organic statute in which the political system of Silesia was defined. They played an important role in the legislative as well as political and social activists and pastors.

Keywords: autonomy of Silesia, clergyman, member of parliament, organic statute, priest, Silesian Parliament.